

İLAD, "Kitle İletişiminde Etik" tartışmalarını başlattı

MEDYA'nın iki oyuncağı } Sansasyon ve Erotizm

✓ *Basında ahlâk sorununun çözümü, idealizmini yitirmeyen basın çalışanlarının örgütlü bir güç oluşturmasıyla gerçekleşecek.*

✓ *Ankara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi ile Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde düzenlenen İLAD toplantılarında "Etik" konusu tartışıldı.*

İletişim Araştırmaları Derneği İLAD, 1994 yılında bir seri toplantı ve etkinlik düzenleyerek **Kitle İletişiminde Etik** konusunu gündeminin ilk sırasına yerleştirdi.

1994 yılı sonunda Ankara ve Eskişehir'de yapılan toplantıların benzerleri, aynı konuyu işleyerek 1995 yılında **İstanbul, İzmir ve Bursa**'da sürecek.

İletişim Fakülteleri ile işbirliği yapılarak ve yeni yetişmekte olan iletişimciler hedeflenerek düzenlenen toplantılarda hem akademisyen hem de uygulamacı iletişim uzmanları, 'etik' konusunu ve ülkemizdeki uygulamaları dile getirip nedenlerini irdelediler. Yapılan toplantılarda her iletişimciyi hatta artık iletişimci olmayanları dahi ciddi boyutlarda rahatsız eden konular ortaya döktü. Kitle İletişiminde Etik konusunda bugün dünyada iyi bir konumda olmadığımız vurgulandı. Bu soruna çözüm bulmak üzere iletişimcilerin örgütlenmesi ve etik kuralları konusunda daha etkin ve eleştirel olması üzerinde duruldu.

İLAD Başkanı Orhan Koloğlu'nun yönettiği panele, Prof. Kurthan Fişek, Varlık Özmenek, Nur Batur ve Prof. Korkmaz Alemdar katıldı.

1960'lı yıllarda belirlenen Basın Ahlâk Kuralları ve oluşturulan "Basın Şeref Divanı" aradan geçen yıllar içinde geliştirilerek yaygınlaştırılacak yerde, unutuldu ve unutturuldu. Geriye ilkesiz, kuralsız ve zaman zaman "Ahlâksız" yayınlar kaldı.

A.Ü. İLETİŞİM FAKÜLTESİ'NDE

İletişim Araştırmaları Derneği (İLAD) bir seri toplantı düzenleyerek "Kitle İletişiminde Etik" konusunu yeniden gündeme getirmek amacıyla, 16 Kasım 1994 günü Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde yapılan İLAD seminerinde konuşmacılar gazeteci, yazar ve öğretim üyeleri idi. Hem öğretim üyesi hem yazar olarak eğitim ile gazeteciliği yıllarca içiçe sürdürmüş olan Hürriyet Gazetesi yazarı Prof. **Kurthan Fişek**, basında ahlâk kavramının toplumun genel ahlâkından soyutlanamayacağıni savunarak söze başladı. Kötümser bir yaklaşım içindeydi Prof. **Fişek**:

"Basın ahlâkı diye bir şey oldu-

ğuna inanmıyorum. Ben gazeteci olarak Türkiye'nin aynasıyım. Beni hiç kimsenin bu konuda yargılamaya hakkı yoktur" diyordu.

← Devamı 2. sayfada

İLAD'dan

Orhan KOLOĞLU

Sevgili İLAD'lılar

Derneğimiz plânladığı şekilde, İletişim alanını meslek edinmeyi amaçlayan gençlerle - İletişim Fakültesi öğrencileriyle - bağlantı kurmayı esas alan programını, geçtiğimiz aylarda olabildiğince başarıyla uyguladı. "**Basında Ahlâk**" konusundaki toplantı ve konuşmaları tamamlayan "**120 Yıldan Buyana Karikatür**"

← Devamı 4. sayfada

Fişek bir bakıma doğru da söylüyor. Eğer bir toplumda bireysel bakış açısı ve parasal çıkarlar her türlü ilişkinin önüne geçmeye başlamışsa, yani çürüme başlamışsa medyanın bunun dışında kalması beklenemezdi. Ancak acaba medyanın bunu önlemek, çürümeye karşı çıkmak gibi görevleri yok muydu?

Eski bir TRT'ci olan ve halen dünya radyolanna Türkiye'den yayın yapan gazeteci **Varlık Özmenek**, basının elini kolunu bağlayan iki gücü vurguladı konuşmasında:

"Devlet ve sermaye."

Basının ve medyanın görevini iyi yapması için öncelikle tarafsız olması ve kitlenin yararını düşünerek hareket etmesinin iki temel ilke olduğunu ancak bunlara karşı iki güç tarafından baskı altına alındığını belirtti. Devletin halkın çıkarlarının karşısına "önce devlet" kavramını yerleştirmeye çalıştığını, sermayenin ise halkın çıkarlarına karşı "önce kâr" kavramı ile geldiğini belirtti.

"Toplum potansiyel suçlu gören bir devleti savunan medya bozuktur. Sermaye ise kendi istediğini yazan kişileri paraya bağlamış" dedi.

TOPLUM DA, BASIN DA DEĞİŞTİ

Uzun yıllar Milliyet Gazetesi'nin dış politika haberleri ile uğraşan, hem kö-

şe yazan hem Kanal D'nin Ankara Haber Müdürü olan **Nur Batur** ise 16 yıllık meslek yaşamında 24 Ocak kararları ile Türk insanının nasıl değiştirildiğini çok yakından izlediğini belirtti. Şöyle sürdürdü konuşmasını:

"İnsanlar da değişti, basın da değişti. Toplum ve basın birleşik kaplar gibiyiz. 24 Ocak kararlarından sonra gazete kâğıdına getirilen sübvansiyonlar da kaldırıldı. Basın, ilânlara dayanarak yaşama savaşı vermeye başladı. Gelişmiş batı ülkelerinde kişi başına reklâm harcaması 100 dolara kadar çıkabiliyor Türkiye'de ise sadece kişi başına 4.5 dolar.

"Kitle İletişiminde Etik" panellerinin ilkinden çıkan sonuç, etik kurallar konusunda medyanın hiç de parlak bir durumda olmadığı, yöneticilerin bu konunun farkında bile olmak istemediği, medya çalışanlarının bir kısmının etik kurallara uyulmamasından rahatsız olduğu, ancak harekete geçecek gücü olmadığıydı.

İşte basın ve yayın organları şimdi sadece bu kişi başına 4.5 dolarlık gelirin paylaşım savaşı içinde. Bu paylaşım savaşında 12 Eylül'den sonra yasaklanan fikir dünyası içinde iki silâhları kaldı: "Erotizm ve sansasyonel gazetecilik."

Gazeteciler için de bu kavga 'Nasil haber yazarsam birinci sayfaya çıkarım' anlayışını getirdi. Yalan haber mübah oldu. Ama yine de basın çalışanları içinde ağırlığı oluşturan kesim tarafsız ve objektif olmaya çalışırlardı, çıkar hesabında olmayanlardı. Sesleri pek fazla duyulmasa da.."

DÜŞ DÜNYASINA YOLCULUK

İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü Başkanı Prof. **Korkmaz Alemdar** ders anlatırken kendisinin şu andaki durumu değil, olması gerekeni anlattığını belirterek derslerde işledikleri konuları adeta "düş dünyasına yolculuk" olarak niteledi. İstanbul'da düzenlenen "İletişimde Kalite" toplantısına iki büyük gazetenin genel yayın yönetmenlerinin katıldığını ve bu iki yöneticiden birisinin basında kaliteyi "Biz çok satıyoruz, demek ki çok kalite-

liyiz. Ayrıca patron değiştirdik demek ki kaliteliyiz ki patron bizi satın aldı..." biçiminde değerlendirdiğini, öbür gazetenin yöneticisinin ise dağıtım örgütlerinin kalitesinden söz ederek "aspirin ve kolonya kadar iyi dağıtım örgütüne sahip olduklarını anlattığını" söyledi.

Washington Post'tan gelen bir gazetecinin ise kalite denilince dağıtım veya çok satılmak değil bizim, "etik" dediğimiz kuralları anlattığını aktardı. Gazetelerin kalitesinin, uluslararası etik kurallarına uymasında yattığını anlatan Prof. **Alemdar**, bu kuralların uygulanması için de örgütler ve gazetemenler gerektiğini hatırlattı. Batı ülkelerinde devletin ve sermayenin yoğun etkisini önlemek için gazetecilerin etik kurallarına sarıldığını ve geliştirdiğini bildirdi.

Basın Konseyi'nin etik kuralları yerleştirmek için kurulduğunu ancak şimdilik basın özgürlüğü konularıyla uğraştığını da vurguladı.

Prof. **Kurthan Fişek** yeniden söz alarak görüşlerini şöyle geliştirdi:

"5 büyük gazete 15 bin liradan satılıp yılda 80 trilyon ciro üretiyor. Bu kadar büyük ciro olan başka bir sektör yok Türkiye'de. 80 trilyonluk bir pazarda hiçbir yazarın, muhabirin gücü yoktur. Kan gövdeyi götürüyor."

ÖRGÜTLÜ GÜÇ

Bu tartışmalardan sonra sorular yanıtları. Gençler, panel düzenleyen kişilerin yakınmalarını dinlemek istemediklerini, çözüm yollar aradıklarını anlattılar. Çözüm yolu olarak da her gazetecinin kendi içindeki idealizmini öldürmemesi ve zaman zaman haksızlıklara, kural dışılıklara direnmesi, bunun için de örgütlü güç oluşturması gerektiği üzerinde duruldu.

"Kitle İletişiminde Etik" panellerinin ilkinden çıkan sonuç, etik kurallar konusunda medyanın hiç de parlak bir durumda olmadığı, yöneticilerin bu konunun farkında bile olmak istemediği, medya çalışanlarının bir kısmının etik kurallara uyulmamasından rahatsız olduğu, ancak harekete geçecek gücü olmadığıydı. Çözüm ise etik konusundaki idealizmini kaybetmeyen medya çalışanlarının örgütlü bir güç oluşturmasıyla mümkündür.."

İLETİŞİM ARAŞTIRMA

İletişim Araştırmaları
Derneği Adına Sahibi:
Orhan Koloğlu

Sorumlu Yazışmaları Müdürü:
Fusun Özbilgen

Yıl: 2, Sayı: 10, Şubat 1995

Adres: İLAD, Basın Müzesi Divan
Yolu Cad. No: 84 34410
Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel - Fax: (0.216) 340 10 09

Ofset Hazırlık: 3D Yayıncılık A.Ş.
Tel: (0.312) 440 33 26

Baskı: Semih Ofset 0-312 341 40 75

Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde

Basında 'KAPO'lar tartışması

✓ *Türk Basının içinde bulunduğu duruma değinen Gazeteci-Yazar Erbil Tuşalp, "Nazi kamplarında bulunan ama özel ayrıcalıkları olan Yahudi tutuklulara KAPO denir-miş. Çünkü bu tutuklular Nazi kampı yöneticileri ile işbirliği yaparlarmış. Bana göre bugün Türkiye'de kitle iletişim araç-ları da KAPO'ların eline geçti."*

Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı Prof. Ertan Okyay ILAD'ın düzenlediği "Kitle İletişimin-de Etik" toplantısının açılışını yaparken 'Basının içinde bulunduğu karmaşanın, etik ve ahlâk konularının tartışılmasını çok gerekli bir noktaya getirdiğine' dikkat çekti.

Betül Uncular:

"ÖNCE AHLÂK"

GÜ İletişim Fakültesi'ndeki paneli 3D Dergisi Yazışları Müdürü Betül Uncular yönetti. Uncular, gazeteci yazar ve parlamento muhabiri olarak yıllardır Ankara'da politika kulislernin-de ve medyada yaşadıklarını özetlerken bugünkü gereksinimi şöyle dile getirdi:

3D Dergisi Yazışları Müdürü Betül Uncular

'Basının, parlamentonun ve bürokrasinin en çok ihtiyacı olduğu şey ahlâk.'

ILAD'ın toplantısına AP Ajansı Ankara Temsilcisi Gazeteci Zeynep Alemdar, Gazeteci-Yazar Erbil Tuşalp, Cumhuriyet Gazetesi Ankara Haber Müdürü Doğan Akın ile GÜ İletişim Fakültesi Öğretim Görevlisi Nilgün Gürkan katıldılar.

Zeynep Alemdar:

"YALAN HABER KİŞİLİK TEN KAYNAKLANIR"

Basında Özdenetim konusunu inceleyen bir kitabın da yazarı bulunan Zeynep Alemdar, görüşlerini şöyle özetledi:

"Basında bir ahlâk erozyonu ya-

şanıyor. Ahlâk konusu bir sansür olarak değerlendirilmek isteniyor ve başka yönle çekiliyor. ABD'de basın etiği konusunda iki temel varsayım üzerinde durulur:

- 1- Doğruluk,
- 2- Hakkaniyet,

ilkeleri. Bu ilkeleri yaşama geçirmek için kurulan özdenetim modelleri de üç çeşittir:

- 1- Basın Ahlâk Kuralları
- 2- Basın Konseyi Modeli
- 3- Ombustman Modeli (Bir çeşit iç denetim sağlayan ombustmanların denetimi)

Yalan haber ise ayrı bir sorundur. Gazetecinin kendi kişiliğinden kaynaklanır. Gitmediği yerden almadığı haberi yazan bazı gazeteciler, bunu kendilerini bu işlere zorlayan olduğu için yaptıklarını söylemesinler. Doğru değildir yaptıkları.

Basında ve kitle iletişiminde bugün ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Tiraj azalması, ahlâk erozyonu, promosyon savaşı, okurun güvenini sarsmış olmak, ücret dengesizliği, işçi hakları... gibi. Basın ahlâkı herşeyin esasıdır. Eğer gazeteciler olarak bizler okurdan uzaklaşırsak, onlar da bizi çıkar gruplarının adamı ve yüzüstü insanlar olarak görürlerse çok arzuladığımız basın özgürlüğümüz de olmaz."

Erbil Tuşalp:

"KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI KAPO'LARIN ELİNE GEÇTİ"

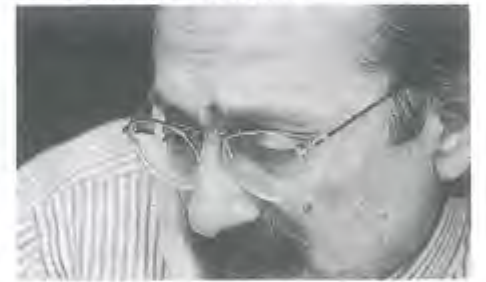
Hapisteki fikir suçluların Fikret Başkaya ve Haluk Gerger'den aldığı mesajları okuyarak konuşmasına başlayan

Tuşalp, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'nden adapte ettiği bir hitabe okuyarak sözlerini sürdürdü.

Tuşalp bu hitabesinde şöyle diyordu:

"Kitle iletişim organlarının, bütün kaleleri cebren ve bile ile zaptedilmiş; akıl almaz bir promosyon yarışması ile basın açık bir kumarhaneye dönüştürülmüş; bükümetleri destekleme vaadi ile alınan kredi ve teşviklerle hazine boşaltılmıştır.

Efkâr-ı umumiye ile muhaberatın büyük ihtiyaç olduğu dönemlerde, bütün yazı işlerine, haber merkezlerine girilmiş; bütün kalemlere ve bilgisayarlara el konulmuş; bütün kameralar, fotoğraf makinaları denetim altına alınmış; abalı bir dirbem gerçek haber ve yorumdan mahrum bırakılmıştır.

Gazeteci-Yazar Erbil Tuşalp

Şahsi menfaatler uğruna bütün köşe yazıları ve bütün yorumlar amaçlarından saptırılmış; gerçekler tutuklanmış, yalanlar serbest bırakılmış, beyinler tutsak edilmiştir.

Ey kitle iletişim organlarının kara baltalı evlatları!

İşte bu abval ve şerait içinde dabi, demokrasyi, laik rejimi, bukuk devletini, temel insan hak ve özgürlüklerini koruyabilirsin.

Bunun için demokratik ve laik rejimin sabibi ve bekçisi olduğunı unutma.

Türkiye'nin efkâr-ı matbuatı, bunların lüzumuna berkesten çok inanmıştır, rejimi ve inkılâpları be-

nimsemistir.

Bunları zayıf düşürecek en küçük veya en büyük bir kıpırtı ve hareket duydu mu; bu memleketin polisi vardır, jandarması vardır, ordusu vardır, adliyesi vardır demeyecektir.

Hemen müdabale edecektir.

Bilgisayarıyla, daktilosuyla, kamerasıyla; kalemi, cetveli, silgisyle; nesi varsa onunla, kendi eseri olan demokratik ve laik rejimi koruyacaktır.

Bu abval ve şerait içinde dabi vazifen, meslek ahlakını korumak ve mesleğinin onurunu kurtarmaktır.

Mubtaç olduğun kudret kaleminin ucunda, bilgisayarının tuşlarında ve demokrasi inancında mevcuttur."

Tuşalp daha sonra basındaki KAPO'lardan söz etti. Şunları anlattı:

"Nazi kamplarında bulunan ama özel ayrıcalıkları olan Yahudi tutuklulara KAPO denirmiş. Çünkü bu tutuklular Nazi kampı yöneticileri ile işbirliği yaparlarmış. KAPO'lar kendilerini kurtarmak için beraber buldukları insanlara ihanet ediyorlardı. Aslında KAPO'lar da Yahudi ve tutsaktı ama onlar kendilerini kurtarmak istiyorlardı.

Bana göre bugün Türkiye'de kitle iletişim araçları da KAPO'ların eline geçti. Türk mediasındaki KAPO'lar temel konularda görmüyor, duymuyor ve konuşmuyorlar.."

Doğan Akın:

"GAZETE SAHIPLERİ HOLDİNG PATRONU"

Cumhuriyet Gazetesi Ankara Haber Müdürü Doğan Akın, o gün yayınlanan gazeteleri ele aldı. AĞIK Zirvesi'nin, basınımızda, ABD Başkanı Bill Clinton'un Başbakan Tansu Çiller'in daha önce hediye ettiği kravatı anımsaması açısından değerlendirildiğine dikkat çekti.

Akın 'ne oldu da böyle oldu?' sorusunun yanıtını araştırırken şunları söyledi:

"Gazete sahipleri gazeteci değil

Cumhuriyet Gazetesi Ankara Haber Müdürü Doğan Akın

Cumhuriyet Gazetesi Ankara Haber Müdürü Doğan Akın 'ne oldu da böyle oldu?' sorusunun yanıtını araştırırken şunları söyledi: "Gazete sahipleri gazeteci değil holding patronu. Yani sermayedarlar basına sermaye birikimi ile birlikte kuponla satış anlayışı getiriyor. Gazete sahipleri ile iktidarların arası düzeliyor ve iktidar basını yönlendiriyor."

holding patronu. Yani sermayedarlar basına sermaye birikimi ile birlikte kuponla satış anlayışı getiriyor. Gazete sahipleri ile iktidarların arası düzeliyor ve iktidar basını yönlendiriyor. Türkiye'de 1993 yılında bütçe 400 trilyondu ve basının aldığı teşvik 3,5 trilyon oldu. Birkaç gazete patronuna bütçenin yüzde 1'i aktarıldı.

Dünya değişti ve bu konular gazetelerde işleniyor ama o okurun yaşantısı acaba ne kadar değişti? Değişen şu, bugün dolarla maaş olan gazeteciler var ve yazdıkları yazılar nedeniyle Mütareke Basını olarak değerlendiriliyorlar.. Muhabirler ise 'yarın' kaygısında. Gazetecilerin örgütleri yok.

Haber kaynakları gazeteciye haber verirken sanki cebinden birşey veriyor gibi davranmaya başladı, haber kaynakları haber çarpıtma-dan yakınıyor. Haberlerin çarpıtıldığı doğrudur ancak haber kaynakları ile basın da şu sıralarda aynı siyasal yapı ve ilişki içindedirler. Gazete okurları ise hem kandırıyorlar hem de gizli bir rüşvet anlaşmasına göre hareket ediyorlar. Mantar çorbası verince gazete alıyor haber verince almıyorlar.."

Nilgün Gürkan:

"FIRSATÇILIK VE SANSASYON ÖN PLÂNDA"

G.Ü. İletişim Fakültesi öğretim görevlisi Nilgün Gürkan, etik kavramını ele alarak şunları anlattı:

"Etik ve ahlak biraz farklı kavramlardır. Ahlak anlayışları zaman ve mekana göre değişse de etik denilen değerler zaman ve mekana göre değişmeyen, hep var olan kav-

ramların bütünü ifade eder. Gazeteciliğin de böyle etik değerleri olması gerekir.

12 Eylül'den sonra gazeteler yoğun sansür altında kalınca özel yaşamlarla ilgili konular ön plâna çıktı. Fırsatçılık öne geçti. Okuru en çok nasıl etkileyebiliriz kaygısı ile sansasyon öne çıktı. Devlet ile birey ilişkisi sarsıldı."

G.Ü. İletişim Fakültesi öğretim görevlisi Nilgün Gürkan

İLAD'dan

Sevgili İLAD'lılar

(Başarılı 1. sayfada)

lerde Basının Özeleştirisi" sergimiz de, Ankara ve Gazi Üniversitelerinden sonra Eskişehir Üniversitesi'nde de açıldı. Bu organizasyonların başarısını sağlayan Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden Prof. Korkmaz Alerdar, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Erhan Oktay ve Eskişehir Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nden Doç. Dr. Haluk Gürgen'e teşekkür borçluyuz.

Üç toplantıda da, büyük çoğunluğunu öğrencilerin oluşturduğu dinleyicilerin tartışmalara katkısı, bu tür faaliyetleri devam ettirmek yolunda umutlanmamızı güçlendirdi. Bu arada Derneğimizin temel referans kitabı olarak yayınladığı "Radyo ve Televizyon Dünyasında Yeni Dönem" kiltapçığına gösterilen ilgi de, konu üzerine daha ciddiyetle eğilmek zorunluğunu bize anımsattı.

Sömestr tatilinin arkasından toplantıları İstanbul, İzmir ve Bursa'da sürdürmeyi plânlıyoruz. Ayrıca artık eski canlılığına yaklaşmış olduğunu sandığımız Derneğimize yeni projeler kazandırılması için üyelerimizle gruplar halinde toplantılar düzenlenmesi aşamasına da eriştiğimiz kanısındayız. Bu toplantılarda sizleri dinlemek, yol göstericiliğinizden yararlanmak umuduyla sağlıklı ve başarılı bir yeni yıl diliyoruz.

Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi'nde “Medya-çıkar ilişkileri” haber iletimini engelliyor

Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi'nde düzenlenen Kitle İletişiminde Etik konulu toplantıyı, İLAD Başkanı **Orhan Koloğlu** yönetti. Konuşmacı olarak İLAD Genel Sekreteri **Füsun Özbilgen**, Gazeteci-Yazar **Erbil Tuşalp**, Anadolu Üniversitesi Öğretim Üyesi **Doç. Dr. Ali Atıf Bir** ve Anadolu Üniversitesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürü **Kenan Şanlıer** katıldılar.

KENAN ŞANLIER

Kenan Şanlıer görüşlerini şöyle açıkladı:

“Birileri, -ki bu birileri genellikle siyasal iktidar ve gemen güçlerdir- dün de bugün de kitle iletişim araçlarını kontrol etmek, kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak için rüşvet mekanizmasını işletmiştir. Kamu kaynaklarını resmi ilan yoluyla gazetelere aktarmak rüşvettir. PTT gibi tekel niteliğindeki kamu iktisadi teşebbüslerinin hizmetlerinin kullandırılması, yayın kuruluşlarına yatırım teşviki ve vergi indirimi yoluyla trilyonların aktarılması rüşvettir. Rüşvettir ama aynı zamanda da kitle iletişim araçlarını ekonomik baskı altında tutmanın daha doğrusu bağımlılaştırmanın birer aracıdır. Bana göre sorun demokratikleşme sorunudur.

Bilgi çağında bunun yolu da başta bilgiyi ve düşünceyi aktarmayı engelleyen her türlü yasağın, bireyin ve bilgiyi aktaracak kitle iletişim araçları üzerindeki ekonomik baskının kalkması, kitle iletişim araçlarının tekelleşmesinin önlenmesi ile olanaklıdır.”

FÜSUN ÖZBİLGEN

İLAD Genel Sekreteri **Füsun Özbilgen**, medya-çıkar ilişkilerini göndeme getirdi. Siyasi güçlerin medyayı her zaman için kullanmak istediğini, bunun yolunun ilânlardan ve gazete patronla-

Kenan Şanlıer, Füsun Özbilgen, Orhan Koloğlu, Erbil Tuşalp, Ali Atıf Bir mmedyada etik konusunu tartışıyor.

rı, genel yayın yönetmenleri ve yazarları ile yakın ilişkiler kurmaktan geçtiğini belirtti. Medya patronları ile iktidar ilişkilerinin çok uzun zamandır gereğinden fazla içiçe geçtiğini vurguladı. Gazetecilik deneyimlerinden bu konuda örnekler veren Özbilgen, artık patronların istemediği hiçbir haberin gazetelerde yayınlanmadığını anlattı. Özbilgen, şöyle devam etti:

“Yayın kuruluşlarının ilânsız yaşayamayacakları kesin. Ancak, ölçü çok önemli. Bunun uluslararası kuralları var. Bu kurallar Türkiye’de işlemiyor. Medyada bazı kalemler satın alınıyor. Bazı gazeteciler, bazı kurumların yarı resmi sözcülüğünü yapıyor. Bu kalemler kullanılıyor. Basında kirlenme iyice ortaya dökülüyor. Kirlenmenin dışında kalmak isteyen kalemler de maalesef birer birer susturuluyor.”

ORHAN KOLOĞLU

İLAD Başkanı **Orhan Koloğlu**, medyayı ne kadar eleştirirsek eleştirelim, bu kurumun kamuoyu oluşturan bir kurum olduğunu hatırlatarak, zaten özeleştirisinin de yanlış gelişmeleri düzeltme amacıyla yapıldığını belirtti. Medyadan toplum için iyi yönde yararlanması gerektiğini vurguladı.

Koloğlu, basın tarihinden örnekler verdikten sonra, basının gelişiminden çıkan sonucu şöyle vurguladı:

“Bizde basın, ötedenberi devleti

kurtarma aracı olarak görev yapar. Basın, özgürlükleri savunur ama özgürlükleri savunurken, bazı baskı gruplarının aracı olur. Bugünkü basın patronlarına baktığımızda hemen hemen hepsi işadamları. Çıkar ilişkileri böyle sürüp gidiyor.”

ERBİL TUŞALP

Gazeteci yazar **Erbil Tuşalp**, iletişim öğrencilerini, basını, radyo ve TV’leri izler-

ken tepkilerini diye getirmeye çağırdı. Her medya kuruluşunun yöneticisinin tepkileri dikkate almak zorunda kaldığına dikkat çekerek, okurların tepkilerini medya yöneticilerine ulaştırmalarını istedi. Ayrıca çirkin, kasıtlı, yalan haberler için kampanyalar açılmasını öneren **Tuşalp** mesleğini düzgün yapan gazetecilere de “ayın gazetecisi” gibi teşvikler verilmesini, bunların iletişimci okurların organizasyonu ile yapılmasının önem kazanacağını anlattı.

DOÇ. DR. ALI ATIF BİR

Geçen yıldan bu yana Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi’nde “Etik” konusunda ders konulduğunu belirten ve bu dersin öğretim üyesi olan **Doç. Dr. Ali Atıf Bir**, medya ile ilgili kapsamlı araştırmalar yaptıklarını belirtti. Açık Öğretimde ders gören öğrencilere mektupla ulaşarak ve gelen sonuçları bilimsel yöntemlerle analiz ederek ulaştıkları ilginç sonuçları açıkladı.

Doç. Dr. Ali Atıf Bir bu araştırma sonuçlarını yakında kapsamlı bir biçimde yayınlayacaklarını ve medyaya güven konusunda ilginç bulguları sergileyeceklerini belirtti. **Doç. Dr. Ali Atıf Bir**, liberalizmi uygulayacak kadar bir toplumsal ergenliğe ulaşamadığına da dikkat çekerek kişisel ahlak ile ilgili çok önemli bir noktaya da dikkat çekti:

“Kurumlar ahlaksızlık yapmaz, ahlaksızlığı yapan bu kurumların başındaki insanlardır.”

Radyo ve Televizyonda

Prof. Dr. Aysel Aziz
A.U. İletişim Fakültesi Dekanı

Geride bıraktığımız 1994 yılı elektronik yayıncılık konusunda oldukça önemli gelişmelerin olduğu bir yıl oldu. Önemli yasal düzenlemeler yapıldı, bir kısmı hâlâ sürmekte. Kısacası, Türkiye radyo ve televizyon yayıncılığı ile ilgili yeni bir döneme girdi. Bu gelişmelerin kısa bir öyküsünü vermekte yarar görüyoruz.

Ülkemizde radyo ve televizyon yayınlarında 80'li yılların sonlarında başlayan ve geçen yıla kadar süren kaos ve başıbozukluk, 20 Nisan 1994 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanan 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ile 1 Mayıs 1994 tarihinde Uluslararası düzeyde yürürlüğe giren "Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi" ile yeni bir döneme girdi.

ELEKTRONİK YAYINCILIK İLE İLGİLİ ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ

Yurt dışından uydu yolu ile gelen yabancı ülke televizyon yayınlarının çanak antenler ile izlenmesi ile ortaya çıkan kaos durumu 1991 yılında *Magic Box* adlı bir firmanın Lihtenştayn'dan Türkiye'ye yönelik Türkçe yayın yapan "Interstar" televizyon yayınının başlaması ile Anayasa'nın 133. maddesine ve 2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Yasası'na aykırı duruma gelmiştir. Aynı yılın sonlarına doğru, önce yurt dışından, daha sonra ise yurt içinden yayına başlayan diğer televizyon ve radyo kanalları ile durum daha da karmaşık hale gelmiştir.

Elektronik yayıncılıkta böylesine bir gelişmenin getirdiği hukuk teknik ve toplumsal sorunların çözümü için bir takım girişimlere başlanılmış, bu konuda partiler arası anlaşma sağlanması ile önce 8 Temmuz 1993'de kabul edilen 3913 sayılı Yasa ile Anayasa'nın 133. maddesi:

"... Radyo ve televizyon istasyonlarını kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir... Devletçe kamu tüzel kişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumunun özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esasdır." şeklinde değiştirildi.

Böylece, 1991 yılından beri Anayasa'nın 133. maddesini ihlal ederek yayın yapan radyo ve televizyon kanallarının Anayasaya aykırılık durumları kaldırılmış oluyordu. Anayasa değişikliği ile öngörülen bir başka önemli düzenleme ise Devletin elinde bulunan radyo ve televizyon kurumu (TRT)'nin da "özerk" olarak yeniden yapılanmasının öngörülmesidir.

Anayasa'nın öngördüğü yasanın çıkarılması için yapılan çalışmalar oldukça uzun bir süre ve süreçten geçmiştir; yasa pek yaygın olmayan bir biçimde taksit taksit çıkarılmıştır. Yasa ile ilgili ilk Meclis görüşmeleri 11 Temmuz 1993 tarihinde, Anayasa değişikliğinin hemen sonrası başlatılmış, 2 madde kabul edilerek yeni döneme bırakılmıştır. Yasa ile ilgili görüşmelere 4 Kasım 1993'te yeniden başlanılmış, bu kez yasa tasarisinin 24 maddesi kabul edilmiştir. Ancak maddelerinin görüşülmesi, seçim sonrasına bırakılmıştır. TBMM'nin Nisan ayı başında yaptığı görüşmelerde ise, geri kalan maddeleri de çıkarılarak yasa tüm olarak yürürlüğe girdi. Yasanın çıkarılmasındaki ne deyse bir yıla yakın sürenin geçmiş olması çıkacak yasanın özel radyo ve televizyonların isteklerini yansıtan bir yasa olması beklentisi varken, bu konuda oldukça katı davranıldığı sanıldığı gibi özellerin isteklerine çok sınırlı bir iki değişiklik dışında yer verilmemiştir.¹

3984 sayılı Radyo ve Televizyon yasası ile Türkiye'de elektronik yayıncılık alanında yeni bir dönem açılmıştır. Öncelikle, Hukuk Devleti kavramı yeniden oluşmaya başlamıştır. Kamunun malı olan frekansların bir anlamda gaspedilmesi olayı durdurularak yasal çerçeveye alınma sürecine yeniden girilmiştir.

Yasa, adından da anlaşılacağı üzere, Türkiye'deki tüm radyo ve televizyon yayınlarını düzenlemek üzere çıkarılmıştır. Bu nedenle oluşturulan bir "Üst Kurul"un kuruluş ve işleyişi ile şu anda ulusal ve uluslararası tek kamu yayıncılığı görevini üstlenen TRT ve diğer kamu yayın kanalları ile diğer tüm özel kanalların işleyişi ile ilgili tüm hususları kapsamaktadır. Ancak, şu anda yürürlükte olan 1983 yılında çıkarılan 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Yasası'nın TRT'nin kuruluş ve işleyişi ile ilgili düzenlemeler geçerlidir.

Yasa, maddeler olarak değerlendirildiğinde, yasal olmayan radyo ve televizyonların uymaları gereken yayın ilkeleri 20 şık halinde düzenlenmiştir. Bu ilkeler TRT'nin kuruluşundan beri var olan ilkelere yeniden düzenlenmesidir. Buna 4 Kasım 1993 TMM'de kabul edilen Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nde yer alan ilkelere de uyum sağlayan ilkelere de eklenmiştir. Ancak, içerisinde kimi ilkelere oldukça muğlak, çeşitli amaçlar için kötüye kullanılabilmesi nitelikte olduğu görülmektedir. Bu konuda yasa uygulayıcıya fazla yetki verilmiştir. Oysa bu yasal düzenlemelerde bu ilkelerin Anayasa'ya atıfta bulunarak genel ilkelere öngörülmesi yeterli olabirdir.

RADYO TELEVİZYON ÜST KURULU (RTÜK)

Yasanın en önemli kısmı Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nu oluşturan 5. ve 11. maddeleridir. Radyo ve televizyon yayınlarının yapısını frekanslarını, işleyişini ve denetimini düzenleyen bir birim olarak kurulması öngörülen *Radyo Televizyon Üst Kurulu*, 2954 sayılı TRT yasasında yer alan *Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu*'nun yerine, onun bir kısım yetkilerini alarak, ancak ondan çok daha güçlü ve "özerk" yapıdadır. Kurul, Türk yayıncılık tarihinde ilk kez uygulanan bir yöntemle, 5'li iktidar partisi ya da partileri, 4'ü ise ana muhalefet partisinin göstereceği iki katı üye arasından TBMM'ce seçilecek 9 üyeden oluşması öngörülmektedir.

Üst Kurul, pek çok yabancı ve özellikle Avrupa yayıncılığında var olan kurullara benzerlik göstermektedir. Kurulun varlığı ve yetkileri çok önemli olmakla birlikte, bu kurulun oluşturulma yetkisinin TBMM'ne verilmesi, Yasanın, tasarı halinde iken en çok eleştirilen kısmı idi. Ancak, Meclis bu konuda herhangi bir ödün vermemekle, "özerk" bir yapıda öngörülmesi "Üst Kurul" üyelerini en yansız biçimde oluşturacağı savı ile hareket etmiştir. Meclisin bu yetkisinin Anayasa'nın, Meclisin görevlerini sayan 87 maddesine aykırı olduğu savları, bu konudaki gerek uzman görüşleri, gerekse özel kanalların baskı unsuru olarak çaba göstermeleri etkisiz kalmış, Yasada bu yetki Meclis'e verilmiştir. Meclis bu görevini yerine getirmiş ve gösterilen iki katı aday arasından 5'li iktidar, 4'ü muhalefet parti adaylarını seçerek Üst Kurulu oluşturmuştur. Kurul, daha önceki Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun devr alınarak çalışmalarını sürdürmektedir. Üst Kurul oluşturulan üyelerin, yasa ile kendilerine verilen hak ve görevleri "özerk" yapının gereklerine uygun olarak kullanmalarını gerektirmektedir. Bunun yanında özerkliğinin güvencesi olan mali özerkliği sağlamak üzere, frekans tahsisini yapılan özel kanalların reklam gelirlerinden kesilecek ödentiler de şimdiye kadar uygulanmayan yeni bir düzenlemedir. Bu açıdan bakılınca, Üst Kurulun Meclis ve siyasal iktidar ve ilişkisi fazla kalmamaktadır. Ancak, Parlamento'nun genel hükümler çerçevesinde yetki ve sorumluluğu vardır.

Yasanın özel radyo ve televizyon sahipliği için getirdiği en önemli düzenleme 29. maddede yer almıştır. Özel radyo ve televizyon sahiplerinin anonim şirket statüsünde olmaları öngörülerek, her üyenin hisselerinin yüzde 20'den fazla olamayacağı sınırlaması getirilmektedir. Yasada

yeni düzenlemeler...

öngörülen bu düzenlemelerin bugün içinde bulunduğumuz duruma bir sınır getirmek amacı ile getirildiği açıktır. Ancak, bu durumun, izinsiz yayın yapan bu kanalların giderek artan dozda bağlı oldukları gazetelerle birleşerek hem siyasal partilere, hem birbirlerine karşı saldırıya varan nitelikte radyo ve televizyon yayınlarını kullanmaları bu düzenlemelerin getirilmesine neden olmuştur denilebilir. Bu tür düzenlemelerin pek çok gelişmiş Batı ülkesinde de uygulandığı, özellikle yazılı basın elektronik-basın tekeline karşı alınan önlemler dizisinde de görülmektedir.

Yasanın özel radyo ve televizyon yayınları ile ilgili olarak öngördüğü düzenlemeler, bi anlamda bugüne değin başta siyasiler olmak üzere çok kurum ve kuruluşun "hoşgörü" ile karşıladıkları izinsiz yayın yapan radyo ve televizyon kanallarının denetim altına alan önemli maddelerdir. Öncelikle Yasanın çıktığı tarihe kadar izinsiz yayın yapan radyo ve televizyon kanallarının hiçbir şekilde *mukteseb* (kazanılmış) hakkı bulunmamaktadır. Radyo ve televizyonlar ile ilgili frekansların tahsisli ihale yolu ile yapılması öngörülmektedir.

Yayınların içeriği ile ilgili olarak getirilen bir diğer düzenleme, yayınlarda belli oranlarda haber, eğitim ve kültür yayınlarına yer verilmesi ve yerli yapımların ağırlıklı olmasıdır. Yeni yasanın ayrıntılı olarak düzenlediği bir başka yayın türü reklam yayınları ile ilgilidir. Yasanın maddelerinde yer alan bu düzenlemelerde, *Avrupa Sınırlı Televizyon Sözleşmesi ile TRT Reklam Esasları*'ndan örnek alınarak oldukça ayrıntılı olarak düzenlemelere yer verilmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde Yasanın, gecikmiş bir yasa olarak radyo ve televizyon yayınlarını en iyi şekilde düzenleyen bir yasa niteliğinde olmadığı söylenebilir. Ancak, elektronik yayıncılıkta hukuk düzeninin alt üst olduğu bir zamanda çıkması gereken bir yasadır. Kimi maddeleri Devlet elinde radyo ve televizyon yayınları alışkanlığı ile hazırlanmıştır. Bu durum o kadar açıktır ki Yasanın yayınlarla ilgili birçok maddesi Devlet elinde olan TRT yayınları için de öngörülmektedir. Daha açık bir deyişle, bir kamu yayıncılığı görevi verilen TRT ile özel kesimde olan radyo ve televizyon kanallarının da aynı kurallara uymaları öngörülmektedir. Daha açık bir deyişle, bir kamu yayıncılığı görevi verilen TRT ile özel kesimde olan radyo ve televizyon kanallarının da aynı kurallara uymaları öngörülmektedir. Bunun yanında Yasa'nın boşlukta bıraktığı TRT'nin durumu ile ilgili

düzenlemeler de vardır. TRT, Anayasa'da 133. maddesinde yapılan değişiklik çerçevesinde "özerk" olarak öngörülmektedir. TRT Genel Müdür ve Yönetim Kurulu'nun ataması ile ilgili görev ve yetkiler ise Radyo Televizyon Üst Kuruluna verilmiştir. Bu durumda 1983 yılında çıkarılan TRT'yi de düzenleyen 2954 sayılı Yasanın durumu açık değildir. Her ne kadar yeni Yasada 2954'e bazı atıflarda bulunmakta ise bunların yeterli olmadığı, TRT'nin bugünkü yapısı ile pek çok sorunu da beraberinde getirdiği görülmektedir. Ayrıca bir ülkede radyo ve televizyon yayınlarını düzenleyen ayrı iki yasa'nın bulunmasının hangi hukuk anlayışı ile açıklanacağı da merak konusudur. Sonra gelen yasa, önce gelen yasa yerine geçer genel hukuk kuralı kabul edilirse 2954'ün yürürlükten kalkması gerekmektedir. Oysa bu durumda da TRT ile ilgili hükümlerin yeni yasada öngörülmesi gerekirdi. Tüm bu nedenlerle yeni yasanın mükemmel olmaktan uzak eksiklikleri, fazlalıkları olduğu açıktır.

YÖNETMELİKLER

Yasanın uygulanabilirliğini sağlamak üzere Üst Kurul tarafından çıkarılması öngörülen çeşitli yönetmelikler vardır. Bu yönetmeliklerin, Yasa'nın ? maddesine göre 4 ay gibi oldukça kısa bir zaman içerisinde çıkarılması öngörülmüştür. Bu yönetmeliklerin en önemlileri, "yayın yönetmeliği", "reklam yönetmeliği", "frekans planlaması yönetmeliği", "telif hakları yönetmeliği", "teşkilat yönetmeliği" gibi yönetmeliklerdir. Bu yönetmeliklerden, bu güne kadar "Reklam yönetmeliği", "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Teşkilat Yönetmeliği", "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Çalışma Yönetmeliği" ile "İhale Yönetmeliği" çıkarılmıştır. Bu yönetmeliklerin, Yasanın uygulanabilirliğini sağlama açısından işlevleri çok önemlidir. Bu yönetmelikler içerisinde Üst Kurul için "hayati önemi" olan "Reklam Yönetmeliği"nin öncelikle ve ivedilikle çıkarılmasının nedeni ise, reklamlarla ilgili düzenlemeleri yhapmak, reklamların Yasa'nın hükümlerine uygun olup olmadığının denetlemek ve gerekli uyarılarda bulunmaktan çok -Televizyon Sözleşmesinde ve gerekse 2954 sayılı Radyo ve Televizyon Yasası'nda ve TRT Reklam Yönetmeliği'nde yeterli düzenleyici maddeler bulunmaktadırlar -. Üst Kurula ödenecek reklam ödentileri ile ilgili düzenlemeleri de getirmesidir. Bir diğer deyişle, Üst Kurul, mali özerkliğini sağlayacak yönetmeliği bir an önce çıkarılmayı yeğlemiştir. Yönetmeliklerin çıkarılmasında, izlenen yolun, şimdiye kadar pek uygulanmayan bir yöntemle, uzman-

lara hazırlattırılması, çeşitli yöntemlerle ilgili kamuoyundan tepkiler alınarak gerekli düzenlemeler yapılması, ağır ancak demokratik bir yol olarak değerlendirilmelidir. Ancak, yönetmeliklerin anılan süre içerisinde çıkmaması ve özellikle Üst Kurulu'nun çalışmalarına ışık tutacak, yön verecek ve yayında adaleti sağlayacak "Frekans Planlaması" ile ilgili yönetmelik ile "Yayın" ve "Telif hakları" yönetmeliklerinin de bir an önce çıkarılması gerekmektedir. Özellikle, Yasanın çıkmasından ve Üst Kurul'un oluşmasından ub yana 9 ay gibi bir süre geçmesine rağmen kaos durumunun halâ devam etmesi, televizyon kanallarının 400'e, radyo kanallarının ise 1500'e çıkması, bu kanalların, frekans planlaması yapılarak ihale yolu lisans almalarını acil duruma getirmektedir. Bu durumun uzaması ise, yayınların denetim altına alınarak, Avrupa Sınırlı Televizyon Sözleşmesi'ni de kapsayan yasal düzenlemelere uygun olup olmadığının izlenmesini daha da zorlaştıracaktır.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse, radyo ve televizyon yayınları konusunda 1993 yılında başlayan 1994 yılında sonuçlanan önemli yasa düzenlemeleri ve bunlarla ilgili uygulamalar ve bu uygulamalara ilişkin olarak yapılan yönetmelik çalışmaları, Türk yayıncılık tarihine damgasını vuracak tarihsel çalışmalardır. Ancak, hukuk kurallarının uygulanması insan çabasını gerektirir. Bu yönü ile bu yasal düzenlemeleri uygulamakta yetkili ve sorumlu kurum ve kuruluşların, bu konudaki tutum ve davranışları önem kazanmaktadır.

(1) Burada en önemli etkenin, yerel seçimler öncesi ve sırasında yasal olmayan bu radyo ve özellikle televizyon kuruluşlarının Devletin ve Hükümetlerin verdikleri "pirimi" iyi kullanmalarını gösterilebilir. Özellikle bu kanalların birbirlerine ve diğer yazılı basına saldırımları, çoğulcuğu kendi çıkarları açısından kullanma eğilimleri, halk(!) adına özel yaşamın, Anayasa ile belirlenmiş "gizliliği" ve "korunması" haklarına saldırılar, medya tröstleri yaratma izlenimleri, dini ve etnik radyo ve televizyon yayınlarını başlaması ya da başlayacağı ile ilgili olgular, yasa tasarılarındaki geri kalan diğer maddelerinin de kısa bir sürede Anayasa Komisyonu'ndan geldiği gibi çıkmasına neden olmuştur. Yasa bu yönü ile bir tepki yasasıdır. Ancak bu tepki, son zamanlarda dozu giderek artan, teknik ve yayın kaosu dur demeye tepkisi olarak nitelenbilir. Yoksa, 1961 Anayasasından bu yana radyo ve televizyon alanında yapılan Anayasal ve Yasal düzenlemeler türünde bir tepki yasası değildir. Tam tersi, siyasal partiler arası bir "mutabakat" ile temel nitelikleri yaklaşık 9-10 ay önce belirlenen bir yasadır.

yeni düzenlemeler...

öngörülen bu düzenlemelerin bugün içinde bulunduğumuz duruma bir sınır getirmek amacı ile getirildiği açıktır. Ancak, bu durumun, izinsiz yayın yapan bu kanalların giderek artan dozda bağlı oldukları gazetelerle birleşerek hem siyasal partilere, hem birbirlerine karşı saldırıya varan nitelikte radyo ve televizyon yayınlarını kullanmaları bu düzenlemelerin getirilmesine neden olmuştur denilebilir. Bu tür düzenlemelerin pek çok gelişmiş Batı ülkesinde de uygulandığı, özellikle yazılı basın elektronik-basın tekeline karşı alınan önlemler dizisinde de görülmektedir.

Yasanın özel radyo ve televizyon yayınları ile ilgili olarak öngördüğü düzenlemeler, bi anlamda bugüne değin başta siyasiler olmak üzere çok kurum ve kuruluşun "hoşgörü" ile karşıladıkları izinsiz yayın yapan radyo ve televizyon kanallarını denetim altına alan önemli maddelerdir. Öncelikle Yasanın çıktığı tarihe kadar izinsiz yayın yapan radyo ve televizyon kanallarının hiçbir şekilde *mukteseb* (kazanılmış) hakkı bulunmamaktadır. Radyo ve televizyonlar ile ilgili frekansların tahsis ihale yolu ile yapılması öngörülmektedir.

Yayınların içeriği ile ilgili olarak getirilen bir diğer düzenleme, yayınlarda belli oranlarda haber, eğitim ve kültür yayınlarına yer verilmesi ve yerli yapımların ağırlıklı olmasıdır. Yeni yasanın ayrıntılı olarak düzenlediği bir başka yayın türü reklam yayınları ile ilgilidir. Yasanın maddelerinde yer alan bu düzenlemelerde, *Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi ile TRT Reklam Esasları*'ndan örnek alınarak oldukça ayrıntılı olarak düzenlemelere yer verilmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde Yasanın, gecikmiş bir yasa olarak radyo ve televizyon yayınlarını en iyi şekilde düzenleyen bir yasa niteliğinde olmadığı söylenebilir. Ancak, elektronik yayıncılıkta hukuk düzeninin alt üst olduğu bir zamanda çıkması gereken bir yasadır. Kimi maddeleri Devlet elinde radyo ve televizyon yayınları alışkanlığı ile hazırlanmıştır. Bu durum o kadar açıktır ki Yasanın yayınlarla ilgili birçok maddesi Devlet elinde olan TRT yayınları için de öngörülmektedir. Daha açık bir deyişle, bir kamu yayıncılığı görevi verilen TRT ile özel kesimde olan radyo ve televizyon kanallarının da aynı kurallara uymaları öngörülmektedir. Daha açık bir deyişle, bir kamu yayıncılığı görevi verilen TRT ile özel kesimde olan radyo ve televizyon kanallarının da aynı kurallara uymaları öngörülmektedir. Bunun yanında Yasa'nın boşlukta bıraktığı TRT'nin durumu ile ilgili

düzenlemeler de vardır. TRT, Anayasa'da 133. maddesinde yapılan değişiklik çerçevesinde "özerk" olarak öngörülmektedir. TRT Genel Müdür ve Yönetim Kurulu'nun ataması ile ilgili görev ve yetkiler ise Radyo Televizyon Üst Kuruluna verilmiştir. Bu durumda 1983 yılında çıkarılan TRT'yi de düzenleyen 2954 sayılı Yasanın durumu açık değildir. Her ne kadar yeni Yasada 2954'e bazı atıflarda bulunmakta ise bunların yeterli olmadığı, TRT'nin bugünkü yapısı ile pek çok sorunu da beraberinde getirdiği görülmektedir. Ayrıca bir ülkede radyo ve televizyon yayınlarını düzenleyen ayrı iki yasa'nın bulunmasının hangi hukuk anlayışı ile açıklanacağı da merak konusudur. Sonra gelen yasa, önce gelen yasa yerine geçer genel hukuk kuralı kabul edilirse 2954'ün yürürlükten kalkması gerektirir. Oysa bu durumda da TRT ile ilgili hükümlerin yeni yasada öngörülmesi gerekirdi. Tüm bu nedenlerle yeni yasanın mükemmel olmaktan uzak eksiklikleri, fazlalıkları olduğu açıktır.

YÖNETMELİKLER

Yasanın uygulanabilirliğini sağlamak üzere Üst Kurul tarafından çıkarılması öngörülen çeşitli yönetmelikler vardır. Bu yönetmeliklerin, Yasa'nın 7. maddesine göre 4 ay gibi oldukça kısa bir zaman içerisinde çıkarılması öngörülmüştür. Bu yönetmeliklerin en önemlileri, "yayın yönetmeliği", "reklam yönetmeliği", "frekans planlaması yönetmeliği", "telif hakları yönetmeliği", "teşkilat yönetmeliği" gibi yönetmeliklerdir. Bu yönetmeliklerden, bu güne kadar "Reklam yönetmeliği", "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Teşkilat Yönetmeliği", "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Çalışma Yönetmeliği" ile "İhale Yönetmeliği" çıkarılmıştır. Bu yönetmeliklerin, Yasanın uygulanabilirliğini sağlama açısından işlevleri çok önemlidir. Bu yönetmelikler içerisinde Üst Kurul için "hayati önemi" olan "Reklam Yönetmeliği"nin öncelikle ve ivedilikle çıkarılmasının nedeni ise, reklamlarla ilgili düzenlemeleri yapmak, reklamların Yasa'nın hükümlerine uygun olup olmadığının denetlemek ve gerekli uyarılarda bulunmaktan çok -Televizyon Sözleşmesinde ve gerekse 2954 sayılı Radyo ve Televizyon Yasası'nda ve TRT Reklam Yönetmeliği'nde yeterli düzenleyici maddeler bulunmaktadır -, Üst Kurula ödenecek reklam ödentileri ile ilgili düzenlemeleri de getirmesidir. Bir diğer deyişle, Üst Kurul, mali özerkliğini sağlayacak yönetmeliği bir an önce çıkarılmayı yeğlemiştir. Yönetmeliklerin çıkarılmasında, izlenen yolun, şimdiye kadar pek uygulanmayan bir yöntemle, uzman-

lara hazırlattırılması, çeşitli yöntemlerle ilgili kamuoyundan tepkiler alınarak gerekli düzenlemeler yapılması, ağır ancak demokratik bir yol olarak değerlendirilmelidir. Ancak, yönetmeliklerin anılan süre içerisinde çıkmaması ve özellikle Üst Kurul'un çalışmalarına ışık tutacak, yön verecek ve yayında adaleli sağlayacak "Frekans Planlaması" ile ilgili yönetmelik ile "Yayın" ve "Telif hakları" yönetmeliklerinin de bir an önce çıkarılması gerekmektedir. Özellikle, Yasanın çıkarılmasından ve Üst Kurul'un oluşmasından bu yana 9 ay gibi bir süre geçmesine rağmen kaos durumunun halâ devam etmesi, televizyon kanallarının 400'e, radyo kanallarının ise 1500'e çıkması, bu kanalların, frekans planlaması yapılarak ihale yolu lisans almalarını acil duruma getirmektedir. Bu durumun uzaması ise, yayınların denetim altına alınarak, Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'ni de kapsayan yasal düzenlemelere uygun olup olmadığının izlenmesini daha da zorlaştıracaktır.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse, radyo ve televizyon yayınları konusunda 1993 yılında başlayan 1994 yılında sonuçlanan önemli yasa düzenlemeleri ve bunlarla ilgili uygulamalar ve bu uygulamalara ilişkin olarak yapılan yönetmelik çalışmaları, Türk yayıncılık tarihine damgasını vuracak tarihsel çalışmalardır. Ancak, hukuk kurallarının uygulanması insan çabasını gerektirir. Bu yönü ile bu yasal düzenlemeleri uygulamakla yetkilil ve sorumlu kurum ve kuruluşların, bu konudaki tutum ve davranışları önem kazanmaktadır.

(1) Burada en önemli etkenin, yerel seçimler öncesi ve sırasında yasal olmayan bu radyo ve özellikle televizyon kuruluşlarının Devletin ve Hükümetlerin verdikleri "pirimi" yi kullanmama gösterilebilir. Özellikle bu kanalların birbirlerine ve diğer yazılı basına saldırmaları, çoğulculuğu kendi çıkarları açısından kullanma eğilimleri, halk(!) adına özel yaşamın, Anayasa ile belirlenmiş "gizliliği" ve "korunması" haklarına saldırılar, medya tröstleri yaratma izlenimleri, dini ve etnik radyo ve televizyon yayınlarının başlaması ya da başlayacağı ile ilgili olgular, yasa tasarılarındaki geri kalan diğer maddelerinin de kısa bir sürede Anayasa Komisyonu'ndan geldiği gibi çıkmasına neden olmuştur. Yasa bu yönü ile bir tepki yasasıdır. Ancak bu tepki, son zamanlarda dozu giderek artan, teknik ve yayın kaosu dur deme tepkisi olarak nitelenbilir. Yoksa, 1961 Anayasasından bu yana radyo ve televizyon alanında yapılan Anayasal ve Yasal düzenlemeler türünde bir tepki yasası değildir. Tam tersi, siyasi partiler arası bir "mutabakat" ile temel nitelikleri yaklaşık 9-10 ay önce belirlenen bir yasadır.

ONAT KUTLAR'A SAYGI...

'Doksan Beşe Doğru'

✓ Derneğimizin Üyesi ve son Genel Kurulumuzun Yöneticisi Onat Kutlar son yazısında medyanın kirlenmesinden yakınıyordu

Yaşadığımız kent, ülke ve yeryüzü, ölümler, kıymalar, savaşlar, haksızlıklar, ilkelikler, aldatmalar, kirlilikler, çirkinlikler içinde.

Ama sanıyorum, son birkaç yıldır ülkemizde daha da korkunç bir şeyi yaşıyoruz:

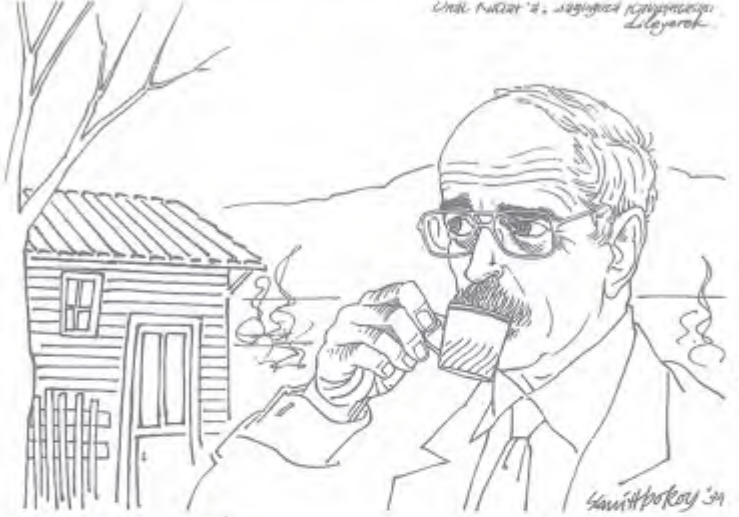
Ayna kirleniyor. Yani medya..

Dilin kirlenmesi, paslanması, geçirgenliğini yitirmesi, artık saydam olmaması gibi bir şey bu.

Bir şizofreni alanı.

Nicedir sevgili Behiç Ak'ın "Kim Kime Dum Duma" da çok hoş bir biçimde altını (ve üstünü) çizdiği gibi medya, medya ile uğraşılıyor.

Ama sanırım haklıyız.. Dünya üstüne bir şeyler söyleyebilmek için önce gözlüklerimizi silmeliyiz. Yoksa, değil iki binli yılları, 'doksan beş' üstüne bile hiçbir şey söyleyemeyiz.

Onat Kutlar'a saygıyla çizim yapıldı
Sami H. Kocay

TGS Başkanı Orhan Erinç

"Basın çalışanlarının geleceği iki işverenin iki dudağı arasında"

Türkiye Gazeteciler Sendikası Genel Başkanı Orhan Erinç, gazetecilerin çalışma koşullarını düzenleyen 212 sayılı yasanın yürürlüğe girişinin 34'üncü yıldönümünde basındaki koşulları, çalışanların durumunu 1952 yılından da geriye götürdüğünü vurguladı. Erinç, şöyle dedi:

"Gazetecilerin çalışma koşulları ilk kez 1952 yılında düzenlenmiş, 10 Ocak 1961'de yürürlüğe giren 212 sayılı yasa ile yeni ekonomik ve sosyal haklar tanınmıştı.

Ancak bugün basın çalışanlarının içinde bulunduğu koşullar 1952 yılından da geriye düşmüştür. Basın çalışanlarının büyük çoğunluğunun geleceği iki işverenin iki dudağı arasındadır.

"Her geçen gün biraz daha tırmanan tekelleşme olgusu, hem basın çalışanlarının haklarını hem de basın özgürlüğünü tehdit eder duruma gelmiştir."

Her geçen gün biraz daha tırmanan tekelleşme olgusu, hem basın çalışanlarının haklarını hem de basın özgürlüğünü tehdit eder duruma gelmiştir. Sendikal örgütlenmenin karşısında olan işverenler, halkın haberlere ulaşma hakkını da dolaylı olarak kısımladılar. Gazetecilerin sendikal haklarını savunamadıkları bir ülkede özgür basın söz etmenin de olanağı yoktur.

Bu karmaşa içinde lotarya, gazetele-
rin ana amaçları arasına girmiş, teknolo-

jiye ve lotaryaya kaydırılan yatırımlar, çalışanların ve okurların ceplerinden karşlanır olmuştur.

Parlamento ve siyasal partiler de basının içinde bulunduğu sorunlara gereken ilgiyi göstermemektedir. Basın Yasası'nda göreceli bir iyileştirme öngören Basın Kanunu değişiklik tasansı önümüzdeki günlerde TBMM'ye sunulmasının ikinci yılını dolduracaktır.

Fikir suçu kavramı hem Anayasa'dan hem de yasalardan çıkarılmamıştır. Fikirlerini açıkladıkları için cezaevine kapatılanların sayısı her gün biraz daha artmaktadır.

ILO Sözleşmelerinin bir bölümü onaylanmıştır. Ancak yaptırımları yasalarla belirlenmediği için uygulanamamakta, işverenlerin çalışanlara baskı yapma, keyfi olarak işten çıkarma girişimleri artarak sürmektedir.

Basın organlarının büyük çoğunluğu, özlemi duyulan çok seslilik yerine aynı görüşleri değişik kalıplarla yaymak, acımasız bir liberalizm uygulamasını şirin göstermek, laik ve ulusal sınırlar içinde bölünmez bir yönetim biçimi olan Türkiye Cumhuriyeti'ni küçümsemek gibi bir yola girmişlerdir."